

Ковальова Наталія Миколаївна,

в.о. завідувача лабораторією права промислової власності Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України, судовий експерт в сфері інтелектуальної власності, вищого кваліфікаційного класу, 01133, м. Київ, бульвар Лесі Українки, буд. 26, оф. 501, 097-576-09-09, e-mail: kovalova.n@ukr.net

ORCID: 0000-0002-6667-840X

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЕТИКЕТОК, ЩО ЗАРЕЄСТРОВАНІ ЯК ТОРГОВЕЛЬНІ МАРКИ АБО ПРОМИСЛОВІ ЗРАЗКИ: ПОСТАНОВКА ПИТАННЯ

Анотація. Аналіз завдань, що вирішувалися судовими експертами лабораторії права промислової власності Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України в ході експертних досліджень, а саме пов'язаних із такими об'єктами промислової власності як торговельні марки (знаки для товарів та послуг) та промислові зразки, що були виконані на протязі останніх трьох років, вказує на значну кількість та постійне зростання таких, які були спричинені копіюванням або підробкою зовнішнього вигляду товарів.

З погляду судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності, розглянуто особливості таких об'єктів права промислової власності як торговельні марки (знаки для товарів та послуг) і промислові зразки, що втілені в етикетках.

Зазначено, що властивості таких об'єктів промислової власності як промислові зразки і торговельні марки (знаки для товарів та послуг) при використанні часто переплітаються, що призводить до збільшення кількості конфліктів між правовласниками і, відповідно, потреба у проведенні експертних досліджень постійно зростає.

Відмічено, що можливість швидкого отримання патенту на промисловий зразок без проведення кваліфікаційної експертизи, а також специфічні властивості торговельних марок (знаків для товарів і послуг) та промислових зразків, що охороняються в якості етикеток, обумовлюють особливості експертного дослідження в межах розв'язання спорів щодо цих об'єктів і пов'язаних з ними прав при проведенні експертиз в галузі інтелектуальної власності.

Обґрунтовано необхідність розробки методичних рекомендацій з дослідження етикеток, зареєстрованих як знаки для товарів та послуг, яка

разом з іншими, вже існуючими рекомендаціями, має стати основою НДР «Методика дослідження торговельних марок (знаків для товарів та послуг)», що призначена для безпосереднього використання експертами Міністерства юстиції України при проведенні експертних досліджень у сфері інтелектуальної власності; підвищення кваліфікації судових експертів та навчання молодих спеціалістів; може використовуватись працівниками органів розслідування та суду при призначенні експертизи, тощо.

Зазначено, що до виконання робіт пов'язаних із розробкою зазначених методичних рекомендацій щодо проведення експертних досліджень які б враховували особливості правового захисту етикеток, в першу чергу має бути залучено провідних фахівців державних експертних установ Міністерства юстиції України. Створення нової методики призведе до скорочення строків проведення експертиз, матеріальних і трудових витрат, зменшення кількості невирішених питань, підвищення наукового рівня й повноти вирішення експертних завдань, тощо.

Ключові слова: етикетка, знак для товарів і послуг, промисловий зразок, торговельна марка.

Kovalova Nataliya Mykolayivna,

judicial expert, acting director Head of the Laboratory of Industrial Property Rights, Research Center for Forensic Examination on Intellectual Property of the Ministry of Justice of Ukraine, 01133, Kyiv, Lesia Ukrainka Boulevard, 26, of. 501, tel.: +38 097 576 09 09, e-mail: kovalova.n@ukr.net

ORCID: 0000-0002-6667-840X

FEATURES OF EXPERT STUDY OF ETHICS, WHICH IS REGISTERED AS TRADE MARKS OR POWDER SAMPLES: RESOLUTION OF THE QUESTION

Abstract. The analysis of the tasks solved by the court experts of the Industrial Property Law Laboratory of the Research Center for Forensic Examination on Intellectual Property of the Ministry of Justice of Ukraine in the course of expert investigations, namely related to such industrial property objects as trademarks (marks for goods and services) and industrial designs that have been completed over the past three years indicate a significant and steady increase in those that were caused by copying or tampering with the appearance of the goods.

From the standpoint of forensic examination of the intellectual property objects, the features of such objects of industrial property rights as trademarks

(marks for goods and services) and industrial designs embodied in the labels are considered.

It is noted that the properties of such industrial property objects as industrial designs and trademarks (marks for goods and services) when used are often intertwined, which leads to an increase in the number of conflicts between the right holders and, accordingly, the need for expert research is constantly increasing.

It was noted that the possibility of rapid obtaining a patent for an industrial design without a qualification examination, as well as specific properties of trademarks (marks for goods and services) and industrial designs protected as labels determine the peculiarities of expert research in resolving disputes concerning these objects and related rights during conducting of examinations in the field of intellectual property.

The necessity of the development of methodological recommendations for the research of labels registered as trademarks for goods and services, which together with other existing recommendations, should be grounded by Research works «Methodology of research of trademarks (marks for goods and services)», which is intended for direct use by the experts of the Ministry of Justice of Ukraine during expert research in the field of intellectual property; advanced training of forensic experts and training of young specialists; can be used by the employees of investigating and court bodies when appointing an examination, etc.

It is noted that before the work related to the development of these guidelines for conducting expert research that take into account the peculiarities of the legal protection of the labels, the leading experts of the state expert institutions of the Ministry of Justice of Ukraine should be involved in the first place. The creation of a new methodology will lead to shorter terms of expertise, material and labour costs, reduce the number of outstanding issues, improve the scientific level and completeness of solving expert tasks, etc.

Keywords: label, mark for goods and services, industrial design, trademark.

Постановка проблеми. Аналіз судових експертиз та експертних досліджень у сфері інтелектуальної власності, а саме пов'язаних із об'єктами промислової власності, виконаних на протязі останніх років, вказує на зростання таких, що спричинені копіюванням, підробкою зовнішнього вигляду товарів, тощо. Левова доля припадає на дослідження щодо таких об'єктів, як знаки для товарів та послуг і промислові зразки, що втілені в етикетках. Враховуючи можливість існування етикетки (об'єкта господарської діяльності) в якості і знака для товарів та послуг і промислового зразка (об'єкти права промислової власності) потреба у вказаному виді експертних досліджень буде лише зростати.

У випадках, коли досліджуваний об'єкт одночасно відноситься до сфери дії декількох спеціальних законів, в даному випадку це стосується етикеток, виникає необхідність комплексного дослідження і, відповідно, специфічного методологічного підходу.

Однак, в Україні судова експертиза об'єктів інтелектуальної власності, наразі зовсім молодий вид експертизи який бере свій початок лише у 2002 році і, як наслідок, не забезпечена достатнім базисом необхідних методик або методичних рекомендацій.

Аналіз дослідження і публікацій. Особливості та специфіка об'єктів права інтелектуальної власності, що можуть бути втілені в етикетках, є предметом великої кількості дискусій і постійно досліджуються як науковцями так

і практиками в царині інтелектуальної власності.

Особливого значення тут набувають дослідження з розкриття змісту як особливостей самих об'єктів інтелектуальної власності, так і питань пов'язаних із їх створенням, охороною, захистом. Такі дослідження для експертів є дуже корисними, адже на їх основі базуються, власне, експертні дослідження за такими напрямками як 13.1.1 «Дослідження, пов'язані з літературними, художніми творами та інші», 13.4 – «Дослідження пов'язані з охороною прав на промислові зразки» та 13.6. «Дослідження, пов'язані з комерційними (фірмовими) найменуваннями, торговельними марками (знаками для товарів та послуг), географічними зазначеннями».

Вагомий внесок із дослідження зазначеної тематики зробили такі науковці як: Г. Андрощук, О. Дорошенко, П. Крайнев, В. Мельников, Б. Прахов, та інші.

Мета статті. Окреслення особливостей експертних досліджень об'єктів інтелектуальної власності, що втілені в етикетках. Обґрунтування необхідності створення методичних рекомендацій з дослідження етикеток, зареєстрованих як знаки для товарів та послуг, яка разом з іншими рекомендаціями має стати основою НДР «Методика дослідження торговельних марок (знаків для товарів та послуг)», що призначена для безпосереднього використання експертами Мініюсту України при проведенні судових експертиз у сфері інтелектуальної власності; підвищення кваліфікації

судових експертів та навчання молодих спеціалістів; може використовуватись працівниками органів розслідування та суду при призначенні експертизи, тощо.

Виклад основного матеріалу.

Неможливо уявити сучасний світ торгівлі без полиць перевантажених різноманітною продукцією різних виробників де мало не щодня з'являються нові товари. Багато з них практично не відрізняються один від одного як за якістю, так і за змістом. Розібратися та обрати потрібний товар споживачу іноді зовсім не легко. Виробники всіма можливими способами намагаються «допомогти» у такому непростому виборі та переконати споживача, що саме його товар має переваги серед інших. Рекламні кампанії створюють відповідний імідж з урахуванням безлічі факторів, що стимулюють продаж товарів і послуг. І тут, в якості могутнього носія реклами, виступає етикетка, адже саме вона відіграє чи не найважливішу роль у просуванні будь-кого товару [1, с. 103-104].

Зазвичай, в першу чергу покупця приваблює етикетка сама по собі, далі увага концентрується на назві продукту, потім вивчається його склад, термін придатності та інша важлива інформація. За допомогою етикетки відбувається ідентифікація товару за його видовим або індивідуальним ознаками, а також впізнавання торгової марки виробника. Через етикетку виробник спілкується зі своїм покупцем, а щоб зробити це спілкування ефективним, він намагається зрозуміти які у потенційного споживача

очікування та втілити їх у оформленні товару.

Таким чином, етикетка володіє двома основними функціями: інформаційною та рекламною, адже «споживач завжди прагне купити продукт який би викликав позитивні емоції. Позитивні емоції можна творити за допомогою певних візуальних образів. З нарощуванням обсягів масової торгівлі та самообслуговування роль і важливість етикетки та пакування суттєво зростає. Постійні зміни у сфері виготовлення етикетки та пакування, їх дизайн, рекламні функції та принципи застосування досліджували вітчизняні та іноземні науковці...» [2, с. 35].

Як правило, виробники вкладають чималі кошти, намагаючись зробити етикетку привабливою для потенційного споживача залучаючи до її створення дизайнерів, художників, маркетологів і інших фахівців. Однак, на практиці вони стикаються з проблемами пов'язаними як з підбіркою самих товарів так і підбіркою зовнішнього їх вигляду – пакування та етикеток.

В матеріалах Всесвітньої організації інтелектуальної власності зазначається:

«9.208. Замість того, щоб розробити своїми силами етикетку чи упаковку, які створюють для товару імідж його творця, підроблювач намагається скористатися репутацією конкурентоздатного товару, надавши своєму товару зовнішній вигляд настільки подібний до нього, що на ринку виникає змішування.

9.209. *Часто підроблювач використовує товарний знак (в розумінні назви товару), який є подібним до ступеня змішування з товарним знаком його конкурента. Якщо він так робить, то порушує право на товарний знак.»* [3, с. 200].

Зрозуміло, що конкуренція – це основа ринкової економіки. Однак щоб ринок працював та гармонійно розвивався, така конкуренція має бути чесною і добросовісною. Основним джерелом правового регулювання недопущення та припинення недобросовісної конкуренції в Україні є Закон «Про захист від недобросовісної конкуренції», а такі дії як недобросовісна реєстрація об'єктів, використання позначень, етикеток, упаковок – торговельних марок, промислових зразків, комерційних найменувань, права на які належать іншим особам, як правило, призводять до порушень у сфері інтелектуальної власності та змушують власників звертатися до суду [4].

Інтелектуальна власність в силу її специфічної природи довгий час для багатьох залишалася незрозумілим поняттям. Але сьогодні більшість керівників вже розуміють, що нематеріальні активи мають реальну цінність і складають «інтелектуальний капітал» підприємства, загроза порушення прав інтелектуальної власності – об'єктивна реальність, а її захист – об'єктивна необхідність, правопорушення можна попередити, а правопорушників можна притягнути до відповідальності, в тому числі і через суд.

Отже, ще на початку створення такого об'єкту як етикетка, власнику необхідно чітко розуміти чим насправді є цей об'єкт, для чого він потрібен і, звичайно, як і в якій формі її можна і варто захищати.

Найбільш надійним та поширеним рішенням є реєстрація етикетки в якості знака для товарів і послуг. Це зумовлено, в першу чергу тим, що в класичному вигляді етикетка є різновидом комбінованого словесно-зображувального знака.

Однак, не можна забувати про те, що етикетки та знаки призначені для виконання зовсім різних функцій і до них, відповідно, пред'являються різні вимоги.

Законодавство України надає таке визначення етикетки: «етикетка – бирка, напис, ярлик, що містить малюнки чи написи, написані, надруковані, нанесені за допомогою трафарету, витиснені або вдавлені та прикріплені до одиниці упаковки з харчовими продуктами» [5].

Тобто етикетка є джерелом інформації про товар і на відміну від знаку для товарів та послуг має містити, залежно від встановлених вимог до маркування товару, в першу чергу, описові елементи: вказівки виду товару, його характеристики, найменування виробника і його місце розташування та ін.

Так, споживач має право на одержання необхідної, доступної, достовірної та своєчасної інформації про продукцію, що забезпечує можливість її свідомого і компетентного вибору. Інформація повинна бути надана споживачеві до придбання ним товару чи за-

мовлення роботи (послуги). Інформація про продукцію не вважається рекламою. Інформація, зазначена вище має бути доведена до відома споживачів виробником (виконавцем, продавцем) у супровідній документації, що додається до продукції, на етикетці, а також у маркуванні чи іншим способом (у доступній наочній формі), прийнятим для окремих видів продукції або в окремих сферах обслуговування [6].

Стаття 1 Закону України «Про охорону знаків для товарів та послуг» визначає знак як позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб [7].

У вказаному законі України використовується термін «знак для товарів і послуг». У свою чергу, в Цивільному Кодексі України – «торговельна марка» [8]. У літературі також використовується термін «товарний знак». Всі ці терміни є синонімами і означають позначення, за допомогою яких товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб. Тобто знак індивідуалізує товар, вироблений конкретно особою і не може складатися тільки з описових елементів, необхідність використання яких у господарському обігу може виникнути у будь-якої особи, що виробляє такий же або однорідний товар.

Варто зазначити, що власник захищаючи свою етикетку може отримати не лише свідоцтво на знак для товарів і послуг, а і патент на промисловий зразок.

Відповідно до закону України «Про охорону прав на промислові

зразки», промисловий зразок – це результат творчої діяльності людини в галузі художнього конструювання [9].

Так, художньо-дизайнерські рішення для друкованої продукції – етикетки, характеризуються, зокрема, ознаками, що відображають композиційну конструкцію зовнішнього вигляду виробу; детальну проробку графічних елементів, зображувальний мотивів, орнаменту; розташування та виконання елементів графіки шрифту (без розкриття семантики словесних елементів) колористичним рішенням.

Властивості таких об'єктів промислової власності як знак для товарів і послуг і промисловий зразок постійно переплітаються і є предметом численних спорів. Справа в тому, що візуально вони можуть бути навіть тотожними і нерідко трапляються випадки, коли один і той же об'єкт одночасно є промисловим зразком і знаком. Інший випадок, коли промисловий зразок містить у своєму складі знак або елемент знака який належить іншій особі. Однак, незважаючи на візуальну ідентичність, що іноді має місце, ці два об'єкти інтелектуальної власності мають абсолютно різне призначення та наданий державою обсяг правової охорони.

В якості промислового зразка охороняється художньо-конструкторське рішення виробу промислового або кустарно-ремісничого виробництва, що визначає його зовнішній вигляд. Зовнішній вигляд виробу складають, зокрема, форма, контури, лінії, поєднання кольорів, текстура або фактура ма-

теріалу, декор, зокрема, орнаментация [10].

Об'єктом же знака, відповідно до Закону України «Про охорону знаків для товарів та послуг», може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень. Такими позначеннями можуть бути, зокрема, слова, у тому числі власні імена, літери, цифри, зображувальні елементи, кольори та комбінації кольорів, а також будь-яка комбінація таких позначень [11].

У роботі судових експертів все частіше виникають ситуації, коли досліджуваній об'єкт одночасно відноситься до сфери дії декількох спеціальних законів і в першу чергу, це стосується саме етикеток. Проблема виникає у разі їх реєстрації різними особами бо, фактично, користуючись прогалинами в законодавстві деякі недобросовісні виробники реєструють етикетки, права на які їм не належать, в якості, наприклад, промислових зразків. Також промисловий зразок може містити у своєму складі знак або елемент знака який належить іншій особі.

Також набули поширення спори, пов'язані з співвідношенням правової охорони знаків для товарів і послуг та об'єктів авторського права. Взаємозв'язок зазначених об'єктів також обумовлений їх специфікою.

Проаналізувавши завдання, що вирішувалися експертами лабораторії права промислової власності Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України протягом останніх трьох

років з'ясувалося, що лівову долю займають дослідження тим чи іншим чином пов'язані з етикетками. Ці дослідження проводилися відносно позначень і промислових зразків як окремо так і одночасно – в рамках комплексної експертизи [12].

Розуміючи що кількість досліджень буде невпинно зростати та зважаючи на специфіку такого об'єкта як етикетка, на черговому засіданні Секції судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності НКМР з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України було запропоновано розробити методичні рекомендації які б використовувались атестованими судовими експертами під час досліджень пов'язаних з етикетками.

На виконання рішень засідання Секції було затверджено календарний план та технічне завдання виконання науково-дослідної роботи (НДР) на 2019-2020 роки за темою: «Методичні рекомендації щодо проведення експертних досліджень, пов'язаних з етикетками», провідна установа – Науково-дослідний центр судової експертизи з питань інтелектуальної власності, співвиконавці – Київський науково-дослідний інститут судових експертиз та Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз ім. ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса.

Основними завданнями при розробці методичних рекомендацій є висвітлення таких питань як:

- Особливості дослідження етикеток, що зареєстровані як знаки для товарів і послуг;

- Особливості дослідження етикеток при зіткненні прав на знаки для товарів і послуг та промислових зразків;

- Особливості дослідження етикеток при зіткненні прав на знаки для товарів і послуг та об'єкти авторського права, тощо.

Також планується приділити увагу дослідженням пов'язаним з етикетками які використовуються на різних видах продукції – продукти харчування, горілчані, тютюнові вироби, побутова хімія, одяг, ліки, тощо.

Так, наприклад, «правило п. 11.1.9. Методичних рекомендацій щодо встановлення смислової (семантичної) схожості словесних позначень, де схожими визнаються позначення при подібності закладених у них понять та ідей, неприйнятним для застосування при порівнянні назв лікарських засобів. З огляду на функціональне призначення лікарських засобів, їх назви, як носії певної інформації, можуть містити схожі поняття, що вказують на склад, властивості або призначення лікарського засобу. Наявність таких елементів (основ) не означає їх схожість за семантичними ознаками, а навпаки, схожі елементи можуть не враховуватись як відмітний елемент позначення через те, що відноситься до описових чи асоціативних.» [13].

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Судова експертиза передбачає, що дослідження, проведені експертом, здійснюються на підставі чинного законодавства та на основі спеціальних знань матеріаль-

них об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи. Їх проведення має здійснюватись згідно з відповідним чином затвердженими експертними методиками. А.Р. Шляхов, вважав, що методика кожного виду судової експертизи – це система методів, прийомів і технічних засобів, що застосовуються для вирішення конкретних завдань у певній послідовності та враховують специфіку вирішуваних питань і досліджуваних речових доказів [14, с 16–21].

На сьогоднішній день в Україні не розроблено єдиних методичних підходів до проведення експертних досліджень, пов'язаних із торговельними марками (знаками для товарів і послуг). При цьому кількість судових експертиз та експертних досліджень щодо них є доволі великою і постійно зростає. Відсутність вищезазначених методик призводить до використання експертами різних підходів та методів під час проведення судових експертиз та експертних досліджень, що в свою чергу створює ситуацію коли виникає необхідність призначення повторних судових експертиз та затягування строків вирішення спорів в судових інстанціях. Отже, розробка НДР в ході якої буде послідовно описано особливості проведення експертних досліджень, пов'язаних саме з торговельними марками має наукове та практичне значення для галузі судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності.

Визначення загальних підходів до судово-експертного дослідження, пов'язаного з торговельними

марками є не тільки актуальною, але й назрілою з огляду ще й на те, що протягом останніх років експертними установами Мінюсту були розроблені, впроваджуються або на даний час знаходяться на стадії розробки:

- «Методика проведення експертних досліджень, пов'язаних із засобами індивідуалізації» [15];
- «Методичні рекомендації з дослідження етикеток, зареєстрованих як знаки для товарів і послуг»;
- «Методичні рекомендації з дослідження назв лікарських засобів, зареєстрованих як торговельні марки».

Узагальнення накопиченого досвіду, що вже отримав своє відображення в зазначених розробках, є вкрай необхідним для практикуючих судових експертів.

Також, в межах даної статті, доцільно звернути увагу і на відсутність єдиної термінології при виконанні експертами експертних досліджень пов'язаних із об'єктами як права промислової власності так і авторського права.

Наприкінці грудня 2018 року було створено Робочу групу № 2 «Експертиза об'єктів права інтелектуальної власності» ТК 192 «Судова експертиза». Одним із завдань групи є створення переліку (номенклатури) термінів за судово-експертними спеціальностями у сфері інтелектуальної власності які і будуть предметом стандартизації. Результати роботи Робочої групи № 2 мають знайти своє відображення в запропонованій мето-

диці, що також підвищить її практичну цінність.

Сподіваємось, що потребу судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності у методичному забезпеченні вже найближчим часом буде задоволено. Наразі, розробка методичних рекомендацій з дослідження окремих питань, пов'язаних із об'єктами права інтелектуальної власності, на нашу думку, стане підвалинами для створення єдиної методики на яку багато років чекає все експертне середовище.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

---

1. Ковальова Н.М. Етикетка як об'єкт недобросовісної конкуренції. // Проблеми теорії та практики судової експертизи з питань інтелектуальної власності («Крайневські читання») : Матер. II Міжнар. науково-практ. конф. (20 грудня 2018 р., м. Київ) ; за заг. ред. проф. В.Л. Федоренка / Науково-дослідний центр судової експертизи з питань інтелектуальної власності Мін'юсту. – К. : Видво «Ліра», 2018. – С. 103-104.
2. Візуальна атрибутика формування винного бренда / В. Л. Пазюк // Технологический аудит и резервы производства. – 2015. – № 3(5). – С. 35.
3. Основи інтелектуальної власності. – К. : «Юридичне видавництво «Ін-Юре», 1999. – С. 200.
4. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 11 січня 2001 року // Відомості Верховної Ради України, 2001, № 12, ст.64 .

5. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23 грудня 1997 року // Відомості Верховної Ради України, 1998, № 19, ст. 98.

6. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року // Відомості Верховної Ради УРСР, 1991, №30, ст.379.

7. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15 грудня 1993 року № 3689-ХІІ // Відомості Верховної Ради, 1994. – №7 – ст. 36.

8. Цивільний кодекс України: Закон України № 435-IV від 16.01.2003 р. – Редакція від 31.03.2019 р. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

9. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15 грудня 1993 року № 3688-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 7 – ст. 34.

10. Правила складання, подання заявки на промисловий зразок, затвержені наказом Міністерства освіти і науки № 110 від 18.02.2002 р., зареєстровані в Міністерстві юстиції України 6 березня 2002 р. за № 226/6514 // Офіційний вісник України від 29.03.2002 р. – № 11. – ст. 531.

11. Правила складання, подання та розгляду заявки на видачу свідоцтва України на знак для товарів і послуг, затвержені наказом Державного патентного відомства України № 116 від 28.07.1995 р., зареєстровані в Міністерстві юстиції України 2 серпня 1995 р. за № 276/812 зі змінами від 14.06.2011 // Офіційний вісник України від 25.07.2011 р. – № 54.- ст. 72.

12. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена наказом Мін'юсту України від 08.10.98

№ 53/5 // Офіційний вісник України від 03.12.1998. – № 46. – 172 с.

13. Методичні рекомендації з дослідження назв лікарських засобів, зареєстрованих як торговельні марки: звіт НДР (заключ.) / МЮУ, Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса; кер. Т. А. Заніна; викон.: А. П. Копитко, О. В. Мануленко.- 0116U003878.- ХНДІСЕ, 2017, – 80с.

14. Шляхов А. р. Предмет и система криминалистической экспертизы / А. р. Шляхов // Труды ВНИИСЭ. – 1971. – Вып. 3. – С. 16–21.

15. Методика проведення експертних досліджень, пов'язаних із засобами індивідуалізації (13.6.01 від 23.03.2018р.) / НДЦСЕ з питань інтелектуальної власності Міністерства юстиції України / Н.М. Ковальова, О.В. Голікова та ін.; за ред. В.Л. Федоренко. – К., 2017. – 56 с.

REFERENCES:

1. Kovalova, N.M. (2018). Etyketka yak ob'ekt nedobrovisnoi konkurentzii [Label as an object of unfair competition]. *Problemy teorii ta praktyky sudovoi ekspertyzy z pytan intelektualnoi vlasnosti («Krainievski chytannia»)* – *Problems of Theory and Practice of Forensic Examination on Intellectual Property Issues («Krainiev Readings»):* Proceedings of the II International scientific practical conference. V.L. Fedorenka (Eds.). (pp. 103-104). Kyiv: Vyd-vo «Lira» [in Ukrainian].

2. Paziuk, V. L. (2015). Vizualna atrybutyka formuvannia vynnoho brenda [The visual attribute of the formation of the wine brand]. *Tekhnologicheskiiy audit i rezervy proizvodstva – Techno-*

logical audit and production reserves, 3(5), 35-40 [in Ukrainian].

3. *Osnovy intelektualnoi vlasnosti [Fundamentals of Intellectual Property]*. (1999). Kyiv: «Yurydychne vydavnytstvo «In-Yure» [in Ukrainian].

4. Zakon Ukrainy «Pro zakhyst vid nedobrosovisnoi konkurentsii» : vid 11 sichnia 2001 roku [The Law of Ukraine «On Protection Against Unfair Competition» from January 11, 2001]. (2001). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 12. Art. 64 [in Ukrainian].

5. Zakon Ukrainy «Pro osnovni pryntsypy ta vymohy do bezpechnosti ta yakosti kharchovykh produktiv» : vid 23 hrudnia 1997 roku [Law of Ukraine «On basic principles and requirements for the safety and quality of food products» dated December 23, 1997]. (1998) *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 19. Art. 98 [in Ukrainian].

6. Zakon Ukrainy «Pro zakhyst prav spozhyvachiv» : vid 12 travnia 1991 roku [Law of Ukraine «On consumer rights protection» dated May 12, 1991]. (1991). *Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR – Bulletin of Verkhovna Rada of URSR*, 30. Art. 379 [in Ukrainian].

7. Zakon Ukrainy «Pro okhoronu prav na znaky dlia tovariv i posluh» : vid 15 hrudnia 1993 roku № 3689-XII [Law of Ukraine «On the Protection of Rights to Trademarks for Goods and Services» from December 15, 1993 № 3689-XII]. (1994). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 7. Art. 36 [in Ukrainian].

8. Zakon Ukrainy «Tsyvilnyi kodeks Ukrainy» : vid 16.01.2003 r. № 435-IV [Law of Ukraine «The Civil Code of Ukraine» dated January 16, 2003 № 435-IV]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> [in Ukrainian].

9. Zakon Ukrainy «Pro okhoronu prav na promyslovi zrazky» : vid 15 hrudnia 1993 roku № 3688-XII [Law of Ukraine «On the Protection of Rights to Industrial Designs» from December 15, 1993, № 3688-XII]. (1994). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine*, 7. Art. 34 [in Ukrainian].

10. Pravyly skladannia, podannia zaiavky na promyslovi zrazok, zatverdzeni nakazom Ministerstva osvity i nauky № 110 vid 18.02.2002 r., zareiestrovani v Ministerstvi yustytzii Ukrainy 6 bereznia 2002 r. za № 226/6514 [Rules for drawing up, submitting an application for an industrial design, approved by the order of the Ministry of Education and Science № 110 dated February 18, 2002, registered with the Ministry of Justice of Ukraine on March 6, 2002, № 226/6514]. (2002). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy – Official bulletin of Ukraine*, 11. Art. 531 [in Ukrainian].

11. Pravyly skladannia, podannia ta rozghliadu zaiavky na vydachu svidotstva Ukrainy na znak dlia tovariv i posluh, zatverdzeni nakazom Derzhavnoho patentnoho vidomstva Ukrainy № 116 vid 28.07.1995 r., zareiestrovani v Ministerstvi yustytzii Ukrainy 2 serpnia 1995 r. za № 276/812 zi zminamy vid 14.06.2011 [Rules for drafting, submission and consideration of applications for the issuance of a certificate of Ukraine for a mark for goods and services approved by the order of the State Patent Office of Ukraine № 116 of July 28, 1995, registered with the Ministry of Justice of Ukraine on August 2, 1995 under № 276/812 as amended on June 14, 2011]. (2011). *Ofitsiyni visnyk Ukrainy – Official bulletin of Ukraine*, 54. Art. 72 [in Ukrainian].

12. Instruktssiia pro pryznachennia ta provedennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen, zatverdzhena

nakazom Miniustu Ukrainy vid 08.10.98 № 53/5 [Instruction on the appointment and conduct of forensic examinations and expert studies, approved by the Order of the Ministry of Justice of Ukraine dated October 8, 1998, № 53/5]. (1998). *Ofitsiynyi visnyk Ukrainy – Official bulletin of Ukraine*, 46 [in Ukrainian].

13. Zanina, T. A., Kopytko, A. P., Manulenko, O. V. (2017). *Metodychni rekomendatsii z doslidzhennia nazv likarskykh zasobiv, zareiestrovanykh yak torhovelni marky [Methodological recommendations for the research of the names of medicinal products registered as trademarks]*. Kharkiv: KhNDISE [in Ukrainian].

14. Shliakhov, A. R. (1971). Predmet i sistema kriminalisticheskoi ekspertizy [The subject and system of forensic examination]. *Trudy VNIISE – Proceedings of VNIISE*, 3, 16-21 [in Russian].

15. Kovalova, N.M., Holikova, O.V., et. al. (2017). *Metodyka provedennia ekspertnykh doslidzhen, poviazanykh iz zasobamy indyvidualizatsii (13.6.01 vid 23.03.2018r.) [Methodology of carrying out of expert researches connected with means of individualization (13.6.01 from 23.03.2018)]*. V. L. Fedorenko (Eds.). Kyiv: NDTsSE z pytan intelektualnoi vlasnosti Ministerstva yustytysii Ukrainy [in Ukrainian].